

Diversiunea transilvăneană din 1717 – frontul secundar otoman și ultima campanie tătară la vest de Carpați

Andrei Pogăciaș

Keywords: 1717; Moldavian army; Transylvania; Eugene's War; Tartars; 18th Century Warfare

În primăvara și vara anului 1717, trupele austriece care pătrunseseră în Moldova au fost spulberate sau alungate peste graniță de către armata moldoveană comandată de domnul Mihail Racoviță, având pe tătari și unități otomane ca aliați.

Moldova era deocamdată salvată de la o soartă asemănătoare Munteniei, cu toate că se plătise un preț mare pentru aceasta atât în distrugeri, cât și în pierderi umane, majoritatea din cauza aliaților tătari. Domnul își făcuse datoria, iar trupele sale se comportaseră exemplar în campanie, luptaseră bine și eficient și dăduseră dovadă de disciplină. Aceasta era un mare atu pentru otomani în planurile lor de război.

Pentru a încerca să reducă presiunea austriacă asupra Belgradului, după pierderea bătăliilor de la Petrovaradin și Timișoara și ocuparea Banatului de către imperiali, sultanul pregătea pentru același an o diversiune transilvăneană, un front secundar în provincia imperială, pe care urmau a-l deschide trupele lui Racoviță și cele tătare. Era și o bună ocazie pentru moldoveni de a se răzbuna pe austrieci, pentru otomani de a încerca să reaprindă revoluția maghiară a lui Francisc Rákóczi, iar pentru tătari de a jefui cu frenezie.

Pregătiri

În august 1717, domnului i-a sosit ordin de la sultan să adune trupe pentru o campanie în Transilvania¹. Urmău să i se alăture tătarii comandați de fiul cel mic al lui Devlet Ghirai han, Azamet Ghirai sultan, în vîrstă de doar 12 ani (!), și trupele lui Regeb Pașa.

Racoviță primise și ordin de la Poartă să îi cheme pe fostul comandant al lui Francisc Rákóczi II, Miklós Bercsényi, și pe alți curuți refugiați în Polonia, și să îi ducă la Hotin, pentru a lua parte la o campanie împotriva austriecilor. Ulterior, ordinul a fost schimbat, Bercsényi urmând să intre în Banat pe la Orșova.

Tătarii au ajuns la Țuțora, unde au fost întâmpinați de Racoviță, urmând o “sfătuire” – Racoviță și-a exprimat intenția de a trece granița pe la “Ocnă”², așa cum scria și în firmanul sultanului, dar tătarii au insistat pentru o potecă pe lângă

¹ Armata era deja adunată, ca urmare a campaniei din primăvara și vara aceluiași an. Este, așadar, posibil ca acest ordin de care știm din cronici să fi fost un ordin final și ferm de atac, având în vedere faptul că autoritățile din Transilvania știau din iunie-iulie că urma a fi atacați dinspre est.

² Probabil, Rodna, având în vedere zona aleasă pentru concentrare și trecere.

Câmpulung, pe care o indica un tătar bătrân³. Racoviță a consimțit într-un final⁴. De la Hotin li s-au alăturat Iliiaș Colceag⁵, beyul de Hotin, și generalul armatei curuților, Antal Eszterházy. Trupa număra 9.000 de tătari ai sultanului⁶, 700 de soldați ai lui Colceag⁷ și 3.700 de moldoveni ai lui Racoviță. Trupa de curuți era ne semnificativă, având, se pare, doar circa 50 de oameni.

Scopul invaziei transilvănene era triplu: să pornească o revoltă a ungarilor din monarhia austriacă, de tipul celei a curuților, să cauzeze înfrângeri și pierderi austrieșilor în luptă, și să prade masiv teritoriul.

Joncțiunea cu trupele de la Hotin s-a făcut la Botoșani, apoi s-a făcut tabără la Câmpulung. Aici s-au trasat planul de acțiune și ordinea de marș: primii vor merge pedestrașii moldoveni, care trebuia să deschidă drumuri și să asigure căile de acces⁸; urma Colceag cu trupa sa; apoi, Racoviță cu restul moldovenilor; în ariergardă, sultanul tătar cu trupele sale.

Campania transilvăneană

La 17 august, armata a trecut muntele Mesteacăn și râul Bistrița și a făcut popas pe muntele Suhard. A doua zi a trecut râul Teșna, care reprezenta granița cu Transilvania. Gărzile montane transilvănene din zonă, adică 100 de plăieși⁹ și căpitanul lor, rămași pe poziții, s-au retras din fața celor 300 de moldoveni din avangardă și a trupelor lui Colceag.

Racoviță și ceilalți doi comandanți au coborât la Rodna abia în 19 august, au făcut tabără și au dat foc satului și pădurilor din jur. Aici a observat și sultanul tătar că îi lipseau circa 2.000 de oameni din trupă, întorși pesemne în Moldova, din cauza drumurilor montane dificile¹⁰.

Plăieșii s-au întors la un moment dat, omorând trupele răzlețe de cercetași tătari. Colceag a cerut sultanului tătari, pentru a putea merge să îi zdrobească pe plăieși. Sultanul a refuzat, motivând că tătarii nu știu și nu pot să lupte în munți. Racoviță a preluat inițiativa, a ordonat să sune trâmbițele și a aliniat 1.500 de moldoveni, pedestri

³ Invaziile tătare în Transilvania au început din secolul al XIII-lea, de la marea invazie mongolă, în anii 1240-1241. La 1285 o altă invazie distruge Bistrița. În 1345 și 1352 transilvănenii înfrâng trupe tătare în Secuime. În 1594 un alt raid tătar pustiește Maramureșul. Raiduri de jaf mai au loc și în secolul al XVII-lea. Invazia din 1717 este ultima pătrundere tătară în Transilvania.

⁴ Cu siguranță știu și comandanții moldo-tătari că pasurile fuseseră blocate de transilvăneni.

⁵ Sârb (probabil) convertit la Islam, participant la campania de la Stănilești din 1711, unde s-a distins în luptă. Strămoșul amiralului "alb" Alexander Vasilyevich Kolchak (1874-1920).

⁶ Printre care, se pare, și 300 de cazaci zaporojeni.

⁷ Probabil toți erau cavalerie tătară.

⁸ Nicolae Muste, *Letopisețul Țării Moldovei*, în *Cronicele României sau Letopisețele Moldaviei și Valahiei*. București 1872-1874, 3, p. 66 vorbește despre 2.000 de tătari și 200 de seimeni, plus boieri mazili de țară, comandanți de Nicolae slugerul și Șerban Cantacuzino postelnicul.

⁹ Plăieșii sau plăiașii erau trupe de graniță în zonele montane, cu rol de a păzi trecătorile. Se găseau în Transilvania (austrieșii le spuneau *Plajaschi'en*), dar și în Moldova și Muntenia, stampele de epocă arătând un "echipament" aproape identic, provenit din straietele țărănești ale locuitorilor montani. Bine echipați, cu flinte, cuțite, pistoale și având și cai la dispoziție, plăieșii au "supraviețuit" până după jumătatea secolului al XVIII-lea.

¹⁰ N. Muste, *op. cit.* scrie că aceștia s-au întors în Moldova de pe muntele Suhard.

și călări, sub comanda postelnicului Constantin Vizantie, plus 200 de tătari de-ai lui Colceag. Trupa a pornit în căutarea plăieșilor, dar s-a întors după cinci ore fără vreun rezultat.

În data de 20, armata s-a deplasat prin Rebrîșoara și Năsăud înspre Bistrița. Tătarii au dat foc satelor întâlnite în cale și au luat în robie doar oameni adulți și în putere, omorând bătrânii și copiii.

Comandantul Bistriței trimisese o trupă de aproximativ 200 de oameni în recunoaștere, comandată de căpitanul Gesser, și care s-au întâlnit cu o trupă de-a lui Colceag și cu soldați moldoveni în data de 22. În majoritate, aceștia au fost uciși sau luați în robie și duși ulterior la Hotin, printre aceștia din urmă figurând căpitanul și locotenentul trupei, de unde au fost schimbați mai târziu contra unor prizonieri turci¹¹. A doua zi, armata a ajuns în fața Bistriței.

Încă din mai 1715, comandantul militar al Transilvaniei, Ștefan Steinvillie scrisese bistrițenilor să stea în alertă și să trimită spioni în Moldova, din cauză că existau informații cum că tătarii s-ar aduna la Hotin. În august 1716, au sosit din nou știri că tătarii se află la Câmpulung. Nicio invazie de proporții nu avusese însă loc.

Cu puțin timp înainte de invazie, căpitanul plăieșilor de la graniță, Dumitru, îi scria magistratului Bistriței că oamenii săi nu vor să păzească trecătoarea și că ori se vor ascunde în munți, ori vor trece în Moldova. După cum am amintit și mai sus, un anumit număr de plăieși, care nu au vrut să fugă sau nu au apucat să fugă, a rămas pe poziții totuși.

Asediul Bistriței

Orașul a fost înconjurat, Racoviță și Colceag într-o tabără, tătarii în cealaltă. Cetatea era bine întărită, dar nu avea tunuri, doar arme de foc individuale și probabil culevrine. Pe lângă garnizoana de 700 de soldați, orașul se mai putea baza în caz de nevoie pe unii locuitori și pe o parte din numeroșii refugiați.

Racoviță a somat autoritățile orașului să se predea, dar acestea, în mod firesc, au refuzat. Invadatorii au tras asupra orașului și au reușit să aprindă câteva case. În consiliul de război din tabără, domnul moldovean a cerut să se ia orașul cu asalt, având șanse mari să îl cucerească repede, fără probleme. Tătarii au refuzat din nou, motivând de această dată că ei nu asediază cetăți, și s-au retras la câțiva kilometri de oraș. Trupele lui Racoviță și ale lui Colceag au continuat să tragă asupra orașului toată noaptea, fără a încerca însă vreun asalt.

Solul trimis de comandantul Bistriței spre Brașov, pentru a cere ajutor, a fost prins de moldoveni în timpul nopții, Racoviță și Colceag aflând cu această ocazie de înfrângerea otomanilor la Belgrad.

Sultanul i-a anunțat că se va îndrepta cu trupele sale către Maramureș, pentru a prăda zona, acesta fiind de fapt singurul motiv pentru care veniseră. Racoviță a refuzat să îl urmeze, Colceag fiind și el de acord că este inutilă continuarea campaniei. Domnul moldovean a propus să se meargă înspre Brașov și să prade pe tot drumul, urmând a intra în Moldova pe la Oituz¹². Ideea nu a fost însă pusă în aplicare, Colceag

¹¹ *Cronica anonimă a Moldovei, 1661-1729 (Pseudo-Amiras)*, București 1975, p. 90.

¹² N. Muste, *op. cit.*, p. 67.

temându-se probabil de o întâlnire cu “trupele” secuiești, săsești și cele imperiale, care le-ar fi pus mari probleme într-o zonă foarte bine fortificată a Transilvaniei. În dimineața următoare, sultanul și tătarii nu mai erau în zonă, plecând cândva în timpul nopții spre Maramureș.

Retragerea

Racoviță și Colceag s-au întors prin Valea Carelor spre Vărarea, apoi peste Strâmba, la Ilva. Domnul moldovean a ordonat soldaților săi să nu prade și să nu robească români, ci numai nemți. Tătarii lui Colceag nu au ținut cont de etnie, prădând și arzând pe tot drumul. În noaptea de 24 spre 25 august au făcut popas la Rodna, iar în 26 seara erau deja la Câmpulung. De aici, Racoviță s-a întors la Iași, iar Colceag la Hotin.

Între timp, o altă trupă austriacă intrase din nou în Moldova, pe la Tîrgu Ocna, și înaintase pînă la Focșani. Marele risc era ca austriecii să încerce din nou să ajungă la Iași. Armata moldoveană era în condiții șubrede acum, călărimea era pe jos, caii se “stălciseră” în munți, iar pedestrașii erau obosiți¹³. Domnul a preluat însă repede inițiativa, trimițând populația capitalei la Țuțora și pregătind trupe, din care a trimis imediat o avangardă spre inamic. Austriecii se pare că intraseră doar pentru pradă, ca replică probabil la raidul din vară al moldovenilor. Încărcați cu de toate, austriecii s-au îndreptat spre Transilvania, dar au fost nevoiți să lase întreaga pradă la graniță, fiind urmăriți de cavaleria moldoveană, mult mai ușoară¹⁴. Din nou “orându-i domnul 500 de oameni să păzească cele două strâmtori ale Oituzului și Tetruzului.”

Ultimul raid tătar în Transilvania

Tătarii au trecut prin Reghin, Beclean și au ajuns cu raidul lor de jaf pînă în preajma Hust-ului și în comitatul Ugocsa¹⁵. Tătarii, despre care umbla zvonul în Transilvania și mai departe că sunt aliații lui Rákóczi¹⁶, au intrat pe Valea Someșului înspre Baia Mare, Seini, Medieșu Aurit, Micula, Halmeu, și pe valea Tisei spre Maramureș. Orașele Satu Mare¹⁷ și Baia Mare¹⁸ au scăpat de atacuri, fiind fortificate corespunzător, iar Cavnicul¹⁹ s-a apărat cu succes. Organizarea apărării la nivel local începuse cu ceva vreme înainte, existând informații despre mișcările de trupe de dincolo de Carpați. Populației i s-a transmis că era obligată de a da orice informații cu

¹³ Cronica lui Chiparissa, în Constantin Erbiceanu, *Cronicarii greci care au scris despre români în epoca fanariotă*, 1888, p. 100.

¹⁴ *Ibidem*, p. 101.

¹⁵ Sunt prădate comitatele Maramureș, Sătmar, Ugocsa și o parte din zona Chioar.

¹⁶ Vasile Shrek, *Năvălirea tătarilor în Maramureș și înfrângerea lor la Borșa în 1717*. “Marmația” 3 (1978), p. 71-77 (71).

¹⁷ Satu Mare nu mai avea fortificația stelară, demantelată de austrieci după 1711, dar orașul se afla înconjurat de apă, astfel încât defensiva se putea realiza relativ ușor.

¹⁸ Baia Mare încă avea fortificația urbană intactă -- ziduri și turnuri.

¹⁹ În amintirea luptei victorioase a căvnicenilor, în anul 1736 s-a ridicat un monument numit Stâlpul Tătarilor, cu înălțimea de 7,2 metri, cu inscripția (în latină) “Până aici au fost tătarii”.

privire la mișcările tătarilor, iar cei care aduceau informații din Moldova erau recompensați cu câte 10 florini²⁰.

Sub comanda vicecomitelui Maramureșului, Vasile Stoica, care coordona întreaga defensivă a comitatului, în iunie-iulie 1717, s-a trecut la blocarea trecătorilor montane cu palânci și pregătirea de abatize, în interior creându-se mai multe puncte întărite și păzite, la 2 iulie raportându-se că defensiva este gata. Trecătorile fiind blocate, se putea circula numai pe drumurile de plai, iar cine încălca aceste dispoziții era amendat cu 24 de florini.

S-au făcut recrutări din rândul populației, atât la infanterie, cât și la cavalerie, sub comanda căpitanului Francisc Varadi, secondate de trupe trimise în ajutor din comitatul Sătmar. Cine nu avea arme trebuia să își procure, iar cine nu avea posibilitatea era obligat să vină la "oaste" cu topoare și alte astfel de unelte utile. Toată lumea trebuia să participe la luptă, inclusiv nobilimea²¹.

La începutul lunii iulie, defensiva era pregătită, cunoscându-se deja că armata moldoveană este adunată pe celălalt versant al Carpaților²². Traseul tătarilor a fost prin Teceu, Rîmeți, Săpînța, Sarasău, Sighet, unde au jefuit biserica²³ reformată²⁴, în care erau depozitate averile bogaților zonei. Au distrus totul în cale, sate întregi fiind rase de pe suprafața pământului.

La 2 septembrie, trupe formate din sigheteni și țărani, conduse de pretorii Ioan Stan, Simion Săpînțan, Sigismund Nagy, ajutați de mineri din minele de sare de la Coștini, Ocna Șugatag și Slatina, conduși de Ladislau Babocsai, trupe din Sătmar comandate de Ladislau Bagosi, totalizând aproape 400 persoane, au pregătit o ambuscadă într-o trecătoare îngustă, numită Piatra Țiganilor/Mormântul Țiganilor, unde abia încăpeau două căruțe în paralel. Lupta a durat de la amiază până seara, când tătarii s-au retras prin Dragomirești, Rozavlea, Cuhea, Săliște, Săcel, oprindu-se și făcând tabără la Moisei. Bagosi a plecat spre Sighet, restul combatanților apți plecând în urmărirea tătarilor²⁵. Aceștia au ajuns la Borșa, unde au ars o parte a localității și biserica din deal, biserica din vale fiind apărută cu succes de femeile rămase în localitate²⁶.

Preotul greco-catolic Lupu Șandru, fost căpitan în armata lui Francisc Rákóczi²⁷ și participant și la proaspăta bătălie de la Bârsana, a preluat comanda celor care trebuia să taie retragerea tătarilor de la Borșa spre graniță. A pregătit apărarea la

²⁰ V. Shrek, *op. cit.*, p. 72.

²¹ *Ibidem*, p. 73.

²² Nu putem exclude și informații venite direct din Moldova din surse ostile domnului Racoviță.

²³ La bisericile de lemn din Maramureș, Chioar și zonele învecinate, sub crucea de pe turlă se punea o semilună, pentru ca tătarii să nu jefuiască lăcașul. Pentru nivelul de jos al intrării în biserică, care te obligă să te apleci, există încă o explicație populară, pe lângă cea de smerenie – intrarea era atât de joasă, pentru ca tătarii să nu poată intra călare în biserică și astfel să o pângărească.

²⁴ Vechea biserică reformată, din care astăzi mai există doar un turn, și care era fortificată cu un zid circular cu guri de tragere.

²⁵ V. Shrek, *op. cit.*, p. 74.

²⁶ Legenda notează în mod amuzant și naiv că femeile i-au alungat pe tătari cu țipetele lor ascuțite și cu o ploaie de pietre.

²⁷ Se pare că fusese haiduc de-al lui Pinteza Viteazul.

poalele muntelui Știol, în strâmtoarea Cheia, lungă de 3 km, prin care trecea drumul spre Bucovina. Trecătoarea avea versanții acoperiți de păduri dese de brad, din care s-au făcut abateze și o palisadă la ieșirea din defileu, așezându-se din loc în loc grămezi de bolovani.

Pentru a fi siguri că tătarii vor veni pe această rută și nu prin Valea Cislei, a fost trimis la tătari tânărul Ioan Oprea din Vișeu drept călăuză, care trebuia să îi aducă pe Valea Vișeuului și să îi convingă să facă tabără chiar în vale, pentru a fi la adăpost de viscol și haiduci²⁸. Stratagema a funcționat întocmai. Noaptea fiind friguroasă și ploioasă, tătarii au aprins focuri, tabăra lor fiind astfel ușor de observat de către cei care stăteau la pândă. În zorii zilei de 4, haiducii de pe dealuri au deschis focul spre tabăra tătară²⁹, tătarii fiind luați prin surprindere. Cu toate acestea, lupta³⁰ cruntă a durat toată ziua, cu pierderi de ambele părți³¹, într-un final tătarii luând-o la fugă pe jos, 4.000, se pare, scăpând astfel.

Pierderile lor nu s-au oprit aici³²: dintre cei 4.000, 2.000 au murit în timpul retragerii spre pasul Prislop, la alunecarea de teren de lângă Muntele Știol, cauzată de o furtună cumplită, loc numit de atunci "Jghebul Tătarilor". O parte dintre cei scăpați de aici se vor îneca în pâraiele de munte umflate de ploaia torențială, abia câteva sute de tătari reușind să treacă granița. Fiul hanului a murit ulterior de la rănilor acumulate în timpul retragerii din Maramureș³³. 7.085 de robi au fost eliberați, iar combatanții au luat multă pradă, printre care 8.000 de cai.

După luptă s-a organizat transportul cadavrelor creștinilor, iar copiii (robi) lăsați de tătari pe Valea Izei după lupta de la Bârsana au fost adunați, mulți murind însă imediat, mai ales din cauza condițiilor³⁴ climatice.

A doua zi după luptă, în 5 septembrie, au ajuns la Borșa trupele trimise de contele Sándor Karolyi, trupe comandate de Francisc Deak, și garnizoana din Oradea cu colonelul Pivoda. Nemaivând ce face, au luat din prada tătarilor, au prădat și ei zona³⁵ și s-au întors în garnizoane³⁶. Drept răsplătă pentru acțiunile militare încununate

²⁸ V. Shrek, *op. cit.*, p. 75.

²⁹ Legenda dă drept motiv al acestui atac matinal faptul că o tânără fată creștină a fost dusă în cortul sultanului, haiducii vrând astfel să o salveze.

³⁰ De la această luptă, locul se numește Preluca Tătarilor. Alte denumiri rămase din timpul invaziilor tătare, mai ales din anul 1717, sunt "Valea Tătarilor", "Bătea Tătareii", "Dâmbul Tătarilor" din Micula, Pir. Medieșu Aurit, Bogdand, Agriș. Hodod sau "Pădurea Tătarilor" de la Atea, Dorolț și Pelișor. "Cimitirul Tătarilor" de la Craidorolț, "Fântâna Tătarilor" de lângă satul Cehăluț.

³¹ Legenda spune că timp de un an de zile după luptă, apa râului Vișeu nu a fost potabilă din cauza cadavrelor.

³² Alexandru Filipașcu, *Istoria Maramureșului*, 1940 dă pentru lupta de la Cheia numărul de 5.000 de tătari morți, laolaltă cu 4.000 de robi de-ai lor, pe baza unor documente studiate de el.

³³ O parte dintre tătari a reușit să treacă cu bine în Moldova, cu robii și prada. În 1720 încă se mai încerca răscumpărarea unor prizonieri/robi de la ei. Alarmeră cu privire la invazii tătare au mai fost de-a lungul secolului, în 1732, 1734, 1747, 1762.

³⁴ V. Shrek, *op. cit.*, p. 76.

³⁵ Au urmat anchete oficiale ca urmare a zecilor de plângeri ale populației față de comportamentul trupelor imperiale.

³⁶ Pentru acest aspect și alte opinii referitoare la evenimentul prezentat, a se vedea și Ioan M. Bota, *Lupta românilor din Borșa Maramureșului cu tătarii în 1717*, p. 84-90 și Vlad Gheorghe, *Bătălia de*

de succes, mai mulți funcționari ai comitatului au fost înnobilați, vicecomitele Vasile Stoica ajungând baron³⁷, iar popa Lupu Șandru protopop.

Epilog

Bercsényi, înfrânt rapid în zona Banatului, s-a retras în dezordine, fără pradă, fără glorie, doar cu speranțele spulberate.

În iarna 1717-1718, Eszterházy și vreo 200 de curuți de-ai săi au rămas să ierneze la Iași. Neprimind proviziile la timp de la Racoviță, au început să jefuiască prin Iași și să spargă dughene, ziua și noaptea deopotrivă. Unii s-au dus la granița cu Transilvania să agite spiritele în vederea începerii iluzoriei lor revolte, astfel încât Austria a cerut să fie mutat de urgență la Tighina. Ajunși aici, după ce au terminat proviziile date de Racoviță, s-au apucat din nou de jefuit și au creat multe probleme. Ibrahim Pașa, comandantul cetății, a spânzurat pe câțiva dintre ei, trimițându-i pe ceilalți în Rumelia³⁸.

În amintirea campaniei transilvănene, Racoviță a pus să se ridice un monument, în 1717, asemănător Crucii lui Ferencz, la Vama, în județul Suceava. Monumentul, un stâlp de piatră numit Stâlpul lui Vodă³⁹, are patru fețe inscripționate în română, cu caractere slavone, o cronică pe scurt a evenimentelor din anii războiului, din ambele Țări Române. Textul, eroic și poetic în același timp, este astăzi șters în bună parte, iar stâlpul avariata, dar inscripția a fost copiată la 1802, când era încă foarte vizibilă, și a fost redată de Nicolae Iorga după cum urmează:

Din mila lui Dumnezeu Io Mihai Racoviță Voevod, Domn și oblăduitor a toată Moldavia, la vâlet 7224⁴⁰, al treilea rînd al domniei mele, rădicat-a puternica Împărăție turcească oaste asupra Nemților, și la aceste mestecături multă pradă s-au făcut bieteii țării a Moldovei dinspre partea Nemților, poftindu-i și chemându-i o samă de boieri ai Moldovei și din cei mai de jos, de pururi cum sint Moldovenii, încât nu a rămas mănăstire sau biserică [neprădată. Și a venit Franz căpitanul] cu o samă de Nemți și Moldoveni, Munteni, Unguri, Sirbi, câtăva adunătură. Ci așa fără de veste ne-au lovit la Scaunul nostru în Iași, cu gândul ca să ia, precum a luat Pivodă căpitan pe Nicolae Mavrocordat, Domnul muntenesc, din Scaunul țării, din București, și l-au dus la Sibiu. Iar noi, cu ajutorul lui Dumnezeu, i-am biruit și i-am risipit, dar și movilă am făcut pe trupurile lor și minunată cruce și cerdac de piatră lângă movilă am făcut, lângă drumul cel mare din josul Cetățuiei, unde a fost și războiul. Și am mers pe muntele ce se cheamă Mestecănișul, și pe muntele Suhardul. Pogorându-ne prin codri și ape, am venit în Țara Ungurească, într-un sat anume Rodna. Și de acolo, împreună cu Măria Sa Sultanul⁴¹ și cu mulțime de tătari, prădând și arzând până la cetatea Bistriței, am înconjurat-o din

la Borșa din 1717, p. 295-301, ambele în *Maramureș – vatră de istorie milenară*, II, Cluj 1997 (lucrările simpozionului omonim).

³⁷ V. Shrek, *op. cit.*, p. 77.

³⁸ *Cronica anonimă cit.*, p. 91.

³⁹ Mai este numit Crucea Tătarilor sau Piatra Tătarilor.

⁴⁰ 1716.

⁴¹ Sultanul tătar, adică fiul hanului.

toate părțile. Și s-au dat; numai cetatea singură a rămas. Apoi s-au slobozit Tătarii în pradă, trecând de Muncaciu, la Ungurimea de afară. Și s-au întors prin Maramorăș, și au prădat [...] care pradă și jaf s-a pomeni la Unguri. Și apoi ne-am întors[...] Și această pradă și robie ce făcu în pământul țării Moldovei și a Țării Ungurești s-a făcut din pricina generalilor de Ardeal, și anume Ștefan Stinvil⁴², generalul din Sibiu, și baronul de Tighe⁴³, generalul din Brașov, și Santamor⁴⁴, generalul din Bistrița. Care pentru atâta să dea seamă în fața lui Dumnezeu, la înfricoșata judecată [...] pentru spurcata lăcomia lor, trimițând asupra țării pentru dobânda lor.⁴⁵

Relațiile dintre Mihai Racoviță și transilvăneni s-au îmbunătățit repede, după un schimb de scrisori de pace și prietenie între comandanții de la Sibiu și Brașov, și domnul moldovean, după cum scrie și Chiparissa, “începu generalul Brașovului să trimită cărți de prietenie către domn; tot astfel și domnul trimitea oameni de-ai săi la Brașov și cumpăra cele ce-i trebuiau; și astfel petrecut-au pașnic.”⁴⁶

The Transylvanian Diversion in 1717 – the Ottoman Secondary Front and the Last Tartar Campaign West of the Carpathian Mountains (abstract)

After defeating the Austrian troops in Moldavia in the autumn of 1716 and the beginning of 1717, the Moldavian army, with Tartar allies, entered Transylvania following the Sultans' orders. The aim was to open a secondary Ottoman front and relieve the Austrian pressure against Belgrade. While the Moldavians and part of the Tartars were besieging the Saxon town of Bistritz, the bulk of the Tartars made a plunder raid to the West. Laden with booty, they were caught and massacred on their return, in Maramureș, by local peasant troops. The event represented the last Tartar raid west of the Carpathians.

⁴² Ștefan Steinville.

⁴³ Von Tiege.

⁴⁴ Saint-Amour.

⁴⁵ Nicolae Iorga, *Istoria armatei românești*, București 1919, 2, p. 187.

⁴⁶ Cronica lui Chiparissa, în C. Erbiceanu, *op. cit.*, p. 101.